

KAMU ÇALIŞANLARI GREVLİ TOPLU SÖZLEŞME HAKKINI ELLERİNDEN NASIL KAÇIRDI?

Aydınlık Dergisi, 1 Kasım 2009

Yıldırım Koç

Türkiye Kamu-Sen ve KESK, grevli toplu sözleşmeli sendikal haklar ve aylıkların artırılması için 25 Kasım 2009 günü bir günlük iş bırakma eylemi yapacak.

İşçi sendikalarının karşı karşıya bulunduğu sorunlar ve önümüzdeki dönemde ortaya çıkacak yeni sıkıntılar nedeniyle bu eylemin Emek Platformu tarafından daha geniş bir kapsamda sürdürülmesinde yarar vardır.

Ancak bu arada günümüzden yaklaşık 15 yıl önce kamu çalışanlarının grevli toplu sözleşme hakkına az kalsın nasıl kavuşacaklarının ve bu fırsatı nasıl kaçırdıklarının öyküsünü de anımsamakta yarar var. Günümüzde bu öyküyü bilen fazla kişi kalmadı.

8 Aralık 1995 tarihinde KESK’i kuracak olan sendikalar, 1994 yılı sonlarında Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonlaşma Kurulu (KÇSKK) yapılanması içindeydi. Bu örgütlenme, 20 Aralık 1994 günü Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinin en görkemli eylemlerinden birini gerçekleştirdi, yaklaşık bir milyon kamu çalışanının katıldığı bir genel grev yaptı. Bu genel grev ve daha sonraki günlerde gerçekleştirilen diğer eylemlerin ikili sonucu oldu.

Bir taraftan DYP, ANAP ve SHP, temel sendikal hakların memurlara ve diğer kamu çalışanlarına da tanınması için girişimlerde bulundu.

Diğer tarafta, Kürt milliyetçiliğinin doğrudan ve ittifaklar aracılığıyla dolaylı etkisi altındaki kamu çalışanları sendikalarının gücünün artacağı kaygısı, devlet içindeki belirli çevreleri harekete geçirdi. Devlet içindeki bu çevreler, TBMM Anayasa Komisyonu’nda ve ardından TBMM genel kurulunda istedikleri sonucu aldılar. Kürt milliyetçiliğinin Türkiye Cumhuriyeti’nin temel düşmanı kabul edildiği bir dönemde bu kesimle ittifak, 301 milletvekilinin girişimine karşın, kamu çalışanlarının sendikal haklarının anayasal güvence altına alınmasına engel oldu. Bu süreçte, komünistlerin etkisi altında bir kitle hareketinin gelişiyor olması da devlet içindeki belirli çevreleri ürküttü.

1995 yılının başlarında Doğru Yol Partisi, Anavatan Partisi ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti, Anayasa’da değişiklik yaparak memurlara ve diğer kamu görevlilerine sendikalaşma, toplu pazarlık ve grev haklarını verme konusunda uzlaştı. Hazırlanan kanun teklifi toplam 301 milletvekilinin imzasıyla TBMM Başkanlığı’na sunuldu.

Bu teklifte, diğer bazı maddelerin yanı sıra, Anayasa’nın “sendika hakkı”na ilişkin 51., “toplu iş sözleşmesi”ne ilişkin 53., “grev hakkı”na ilişkin 54., sendika yöneticilerinin milletvekili seçilmeleri halinde durumlarına ilişkin 82. ve kamu hizmeti görevlilerinin durumuna ilişkin 128. maddeleri önemli ölçüde demokratikleştiriliyor ve Anayasa’nın 52. maddesi (sendikalara siyasi faaliyet yasağı) kaldırılıyordu.

Maddelerin eski biçimleri ile değişiklik önerileri şu şekildeydi:

Anayasa’nın “Sendika kurma hakkı” başlıklı 51. maddesinin 1995 yılında yürürlükte olan eski biçiminde sendikalaşma hakkı yalnızca hizmet akdiyle (iş sözleşmesiyle) çalışan işçilere tanınmıştı. Ayrıca bu hakkın kullanılmasında da çeşitli engel ve kısıtlamalar getirilmişti.

DYP, ANAP ve SHP’nin üzerinde uzlaştığı ve 301 milletvekilinin imzasıyla sunulan kanun teklifinde 51. maddede kamu çalışanlarının sendikalaşma hakkı şöyle düzenlenmişti:¹ “Çalışanlar ve işverenler, iktisadi ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler. Memurlar ve diğer kamu görevlileri yönünden bu hakların kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.”

Anayasanın 52. maddesi, sendikalara katı bir siyasi faaliyet ve siyasal partilerle ilişki yasağı getiriyordu. Kanun teklifi, bu maddenin tümüyle kaldırılması doğrultusunda idi.

Anayasanın 53. maddesi işçi statüsünde çalışanlara toplu iş sözleşmesi hakkı getiriyordu. Kanun teklifindeki düzenleme tüm çalışanları kapsayacak biçimde ele alınmıştı: “Madde 53 – Çalışanlar ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla

¹ 7.11.1982 Tarihli ve 2709 Numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi, 1995, (Çoğaltma). Aynı metin için ayrıca bkz. TBMM Anayasa Komisyonu Raporu (2/1007, 2/1110, 2/1312), s.52-58.

toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler. Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı, istisna ve kapsamı kanunla düzenlenir.”

Anayasanın 54. maddesi, işçi statüsünde istihdam edilen ücretlilere, yalnızca toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması durumunda grev hakkı veriyordu. Ancak bu maddede, grev hakkına ilişkin çok kapsamlı kısıtlama ve yasaklamalar vardı. Kanun teklifi ise hem işçiler dışındaki ücretli çalışanlara da grev hakkı getiriyor, hem de bu yasaklama ve kısıtlamaların çok büyük bölümünü Anayasadan çıkarıyordu. Kanun teklifindeki madde metni şöyleydi: “Madde 54 – Çalışanlar, işverenler ile olan ilişkilerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak ve geliştirmek amacıyla grev hakkına sahiptirler. İşveren lokavta başvurabilir. Grev hakkının kullanılmasının usul ve şartları ile bu hakka milli savunma, kamu düzeni ve genel sağlık bakımından getirilecek zorunlu sınırlamalar kapsam ve istisnalar ile işverenlerin lokavta başvurmalarının usul ve şartları yasayla düzenlenir.”

Anayasanın 82. maddesi, sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının yöneticilerinin milletvekili seçilmeleri durumunda sendikadaki görevin sona ermesini zorunlu kılıyordu. Kanun teklifinde ise bu kısıtlamanın kaldırılması öngörülüyordu.

Anayasanın 128. maddesinde, memurların ve diğer kamu görevlilerinin aylık ve ödenekleri ile diğer özlük işlerinin kanunla düzenleneceği belirtilmektedir. Kanun teklifinde, bu düzenleme kaldırılarak memurların ve diğer kamu görevlilerinin aylık ve ödenekleri ile diğer özlük işlerinin düzenlenmesinde toplu pazarlık yolu açılıyordu.

Bu değişiklikler gerçekten son derece olumluydu.

Bu arada bazı başka milletvekillerinin de Anayasa'nın diğer bazı maddelerine ilişkin değişiklik önerileri vardı. Örneğin, Rize Milletvekili A.Mesut Yılmaz'ın kanun teklifinde de sendikal hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi öngörülüyordu.²

TBMM Genel Kurulu, 16 Şubat 1995 tarihli birleşiminde, bu kanun değişiklik tekliflerinin tümünü, birleştirilmeleri talebiyle, TBMM Anayasa Komisyonu'na gönderdi.

Bu süreçte herhalde devlet içindeki belirli çevrelerin müdahaleleri başladı ki, 3 siyasal partinin üzerinde anlaştığı ve 301 milletvekilinin imzasıyla verdiği kanun teklifi temelden değiştirildi; geniş özgürlükleri anayasal güvence altına alacak bir kanun teklifi, sendikal hak ve özgürlükleri daha da kısıtlayan bir biçime dönüştürüldü.

Anayasa Komisyonu'nda kabul edilen metinde, memurların ve diğer kamu görevlilerinin toplu pazarlık ve grev hakları kaldırıldı; mülki amirlere, hakim kararı olmaksızın, belirli koşullarda sendika kapatma veya sendikaların faaliyetini durdurma yetkisi tanındı.

Bu gelişme karşısında Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonlaşma Kurulu, yasa tasarısının Meclis'te kabul edilmesini önlemek için bir dizi eylem planladı. Yaklaşık 120-130 bin kamu çalışanın katıldığı 17-18 Haziran 1995 Kızılay İşgali bu eylemlerin en önemlisidir.

Kamu çalışanları sendikacılık hareketi, görkemli 20 Aralık 1994 eyleminin ardından 301 milletvekilinin imzasıyla Meclis'e verilen Anayasa değişikliği teklifiyle anayasal güvence altında elde edebilecekleri grevli toplu sözleşme hakkını, Kürt milliyetçileriyle ittifak nedeniyle ellerinden kaçırdı.

Tarihte ders çıkarılabilecek ne kadar çok olay var.

---

² A.Mesut Yılmaz'ın 7.11.1982 Tarihli ve 2709 Numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi, 1995, (Çoğaltma), 11 s.